

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЯК НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Розглянуто актуальну проблему професійного становлення майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності культури безпеки як нової освітньої парадигми та визначенні шляхів її інтеграції в освітній процес закладів вищої освіти. Зазначено, що формування культури безпеки у закладах вищої освіти сьогодні постає одним із ключових завдань освітньої політики, адже сучасний світ позначений високим рівнем ризиків і невизначеності. Запропоновано застосування комплексного підходу до формування культури безпеки у майбутніх фахівців, що охоплює організаційні, навчальні, методичні, виховні, соціально-психологічні та дослідницькі аспекти. Доведено, що такий підхід дозволить сформувати у студентів відповідальний світогляд, здатність прогнозувати ризики й ефективно діяти в умовах невизначеності, що є необхідною умовою сталого розвитку суспільства.

Ключові слова: професійне становлення, майбутні фахівці, заклади вищої освіти, культура безпеки, ризик, сталий розвиток.

Abstract. The current problem of professional development of future specialists in higher education institutions is considered. The purpose of the study is to theoretically substantiate the essence of safety culture as a new educational paradigm and determine the ways of its integration into the educational process of higher education institutions. It is noted that the formation of a safety culture in higher education institutions today is one of the key tasks of educational policy, because the modern world is marked by a high level of risks and uncertainty. The use of a comprehensive approach to the formation of a safety culture in future specialists is proposed, which covers organizational, educational, methodological, educational, socio-psychological and research aspects. It is proven that such an approach will allow students to form a responsible worldview, the ability to predict risks and act effectively in conditions of uncertainty, which is a necessary condition for the sustainable development of society.

Keywords: professional development, future specialists, higher education institutions, safety culture, risk, sustainable development.

Вступ

Сучасний світ характеризується зростанням глобальних ризиків, серед яких техногенні катастрофи, екологічні виклики, соціальні конфлікти та інформаційні загрози. У цьому контексті проблема формування культури безпеки набуває стратегічного значення, оскільки саме вона визначає здатність суспільства ефективно реагувати на кризові ситуації та запобігати їх виникненню. Традиційні підходи до освітнього процесу, орієнтовані переважно на передачу знань і формування професійних компетентностей, виявляються недостатніми для забезпечення комплексного розуміння безпеки як багатовимірного феномена.

Результати дослідження

Культура безпеки дедалі більше розглядається як нова освітня парадигма, що інтегрує у собі ціннісні, когнітивні та поведінкові аспекти. Йдеться не лише про оволодіння знаннями у сфері охорони праці, цивільного захисту чи екологічної свідомості, а й про формування відповідального ставлення до власного життя та життя інших, розвиток здатності до передбачення ризиків, прийняття виважених рішень та дотримання принципів сталого розвитку (Дембіцька, 2023; Дембіцька, 2025).

Університети та інші заклади вищої освіти відіграють ключову роль у впровадженні цієї парадигми, оскільки саме вони формують світогляд майбутніх фахівців, закладають основи їхньої громадянської позиції та професійної етики (Dembitska, Kobylanskyi, Nahorniak, Puhach, Tatarchuk, 2025). Отже, актуальним завданням сучасної педагогіки є переосмислення освітніх стратегій та інтеграція концепту культури безпеки у зміст навчальних програм, методи викладання і виховні практики.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності культури безпеки як нової освітньої парадигми та визначенні шляхів її інтеграції в освітній процес закладів вищої освіти.

Формування культури безпеки у закладах вищої освіти сьогодні постає одним із ключових завдань освітньої політики, адже сучасний світ позначений високим рівнем ризиків і невизначеності. Йдеться не лише про безпеку фізичного простору чи дотримання нормативів, а про комплексний підхід, що охоплює організаційні, навчальні, методичні, виховні, соціально-психологічні та дослідницькі аспекти (Dembitska, Kuzmenko, Savchenko, Demianenko, Hanna, 2024).). Кожен із цих рівнів має власну специфіку, однак їх поєднання створює основу для формування цілісної освітньої парадигми безпеки.

На нормативно-організаційному рівні першочергового значення набуває оновлення освітніх стандартів та внутрішніх регламентів закладів вищої освіти. Розробка стратегічних програм розвитку безпечного освітнього середовища дозволяє охопити не лише фізичні умови перебування студентів і викладачів, але й цифрову інфраструктуру, яка сьогодні є невід'ємною складовою освітнього процесу. Саме тут закладається фундамент для реалізації принципу безпеки як наскрізної освітньої цінності.

Змістово-навчальний рівень передбачає інтеграцію до освітніх програм дисциплін, модулів і міждисциплінарних курсів, що формують знання і практичні навички у сфері охорони праці, цивільного захисту, інформаційної та екологічної безпеки (Dembitska, Puhach, Kobylianskyi, 2022; Приходнюк, Кузьменко, Дембіцька, 2025). Таким чином, проблематика безпеки стає не додатковим елементом, а органічною частиною професійної підготовки сучасного фахівця.

На методичному рівні важливим чинником є впровадження активних методів навчання. Тренінги, симуляції кризових ситуацій, рольові ігри та сучасні цифрові технології, зокрема VR/AR-платформи, створюють умови для набуття практичного досвіду в умовах, максимально наближених до реальних (Yarovy, Dembitska, Kobylianskyi, Sivert, Sotskyi, 2025; Puhach, Dembitska, Kobylianskyi, Kobylianska, Moskovchuk, 2025). Це дозволяє студентам не лише засвоювати теоретичні знання, а й відпрацьовувати навички адекватного реагування на потенційні небезпеки.

Особливого значення набуває виховний рівень, адже саме він спрямований на формування ціннісного ставлення до безпеки. Освітній процес має виховувати у студентів розуміння безпеки як складової громадянської відповідальності (Miastkovska, Dembitska, Puhach, Kobylianska, Kobylianskyi, 2024). Залучення до волонтерських ініціатив, соціальних проєктів і студентських організацій створює простір для практичного засвоєння принципів безпечної поведінки у взаємодії з суспільством.

Не можна оминути і соціально-психологічний рівень, що охоплює розвиток емоційного інтелекту, здатності до саморегуляції та стресостійкості. Психологічний супровід освітнього процесу, тренінги особистісного зростання, а також пропагування здорового способу життя сприяють підвищенню адаптивності студентів до викликів сучасного світу, у тому числі до кризових і стресових ситуацій (Дембіцька, 2022). Завершує систему науково-дослідницький рівень, який відкриває можливості для глибшого осмислення проблематики безпеки. Залучення студентів до досліджень у сферах екологічної, інформаційної чи соціальної безпеки, їхня участь у конференціях, круглих столах і хакатонах не лише стимулюють інтелектуальну активність, але й формують навички пошуку інноваційних рішень у сфері безпеки.

Висновки

Інтеграція культури безпеки в освітній процес закладів вищої освіти є складним і багаторівневим процесом, що вимагає системності та міждисциплінарності. Реалізація цього завдання можлива через поєднання нормативно-організаційних, змістово-навчальних, методичних, виховних, соціально-психологічних та науково-дослідницьких підходів. Такий комплексний підхід дозволить сформулювати у студентів відповідальний світогляд, здатність прогнозувати ризики й ефективно діяти в умовах невизначеності, що є необхідною умовою сталого розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Dembitska, S., Kuzmenko, O., Savchenko, I., Demianenko, V., Hanna, S. (2024). Digitization of the Educational and Scientific Space Based on STEAM Education. In: Auer, M.E., Cukierman, U.R., Vendrell Vidal, E., Tovar Caro, E. (eds) Towards a Hybrid, Flexible and Socially Engaged Higher Education. ICL 2023. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 901. https://doi.org/10.1007/978-3-031-53022-7_34
- Dembitska, S., Puhach S., Kobylianskyi O. (2022). Improvement of professional training of technical specialists according to requirements of integration methodological approach. *Нова педагогічна думка*. 2022. 3 (111). С.14-23
- Kuzmenko, O., Dembitska, S., Miastkovska, M., Savchenko, I., Demianenko, V. (2023). Onto-oriented Information Systems for Teaching Physics and Technical Disciplines by STEM-environment. *International Journal of Engineering Pedagogy (iJEP)*, 2023, 13(2), pp. 139–146. <https://doi.org/10.3991/ijep.v13i2.36245>
- Miastkovska, M., Dembitska, S., Puhach, V., Kobylianska, I., Kobylianskyi, O. (2024). Improving the Efficiency of Students' Independent Work During Blended Learning in Technical Universities. In: Auer, M.E., Cukierman, U.R., Vendrell Vidal, E., Tovar Caro, E. (eds) Towards a Hybrid, Flexible and Socially Engaged Higher Education. ICL 2023. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 899. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-51979-6_21
- Yarovy, R., Dembitska, S., Kobylianskyi, O., Sivert, I., Sotskyi, B. (2025). The Impact of Digitalization on the Evolution of Competencies and Changing Needs in the Labor Market. In: Auer, M. E., Rüütmann, T. (eds) Futureproofing Engineering Education for Global Responsibility. ICL 2024. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 1260. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-85652-5_19
- Dembitska, S., Kobylianskyi, O., Nahorniak, S., Puhach, V., Tatarchuk, V. (2025). Usage of Artificial Intelligence for the Individualization of Learning in the Institutions of Higher Education. In: Auer, M. E., Rüütmann, T. (eds) Futureproofing Engineering Education for Global Responsibility. ICL 2024. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 1260. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-85652-5_21

Puhach, V., Dembitska, S., Kobylanskiy, O., Kobylanska, I., Moskovchuk, O. (2025). Development of Students Support Strategies in Digital Educational Environment by Means of Artificial Intelligence. In: Auer, M. E., Rüttmann, T. (eds) Futureproofing Engineering Education for Global Responsibility. ICL 2024. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 1260. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-85652-5_22

Дембіцька С.В. (2025). Культура безпеки життєдіяльності як фактор підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців технічних спеціальностей на ринку праці. Актуальні аспекти розвитку STEAM-освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів III Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції (м. Кропивницький, 24 квітня 2025 року). Кропивницький: ДонДУВС, 2025., 522-524

Дембіцька, С.В. (2022). Аксіологічний підхід як основа формування працезахоронної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (м. Запоріжжя, 2 листопада 2022 р.) / редкол.: В.Л. Погребна, В.В. Кузьмін, Н.В. Островська, Т.О. Бородулькіна та ін. Електрон. дані. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. 1 С.321-323

Дембіцька, С.В. (2023). Розвиток культури безпеки у здобувачів вищої освіти в умовах надзвичайних ситуацій. Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2023 року). Київ: ДУІТ, ХНУРЕ, МНТУ. 2023. С. 791-794

Приходнюк, В., Кузьменко, О., Дембіцька, С. (2025). Особливості застосування онтолого-керованого підходу до аналізу забезпечення закладів освіти. Педагогіка безпеки. вип. 10, вип. 1, 1–8. <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2025-10-1-001-008>

Жмурко Олексій Володимирович – аспірант кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: Zhanna74g@gmail.com.

Кобілянський Олександр Володимирович – д. пед. н., професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: akobilanskiy@gmail.com.

Oleksiy V. Zhmurko – postgraduate student of the Department of Life Safety and Safety Pedagogy, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Email: Zhanna74g@gmail.com.

Oleksandr V. Kobylansky – Doctor of Pedagogy, Professor, Head of the Department of Life Safety and Safety Pedagogy, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Email: akobilanskiy@gmail.com.